

dušno delovanje, kaj pa še le pri prostemu kmetu delalcu? Vsak učitelj pač vé povedati, kako ga zaderžuje v podučevanju — revščina, beračija ljudi, med katerimi mu je delovati! V času pa, o katerem smo tu govorili, pa tega ni bilo. Janssen takratno premožnost tako vabljivo popisuje, da smo primorani, ne milovati, kakor Böhm, ampak zavidati ono dóbo, ki je imela pripomočke brez sile šole zidati in šolarjem obleko in hrano dajati. Tudi učiteljem se ni bilo pritoževati: „Bis zum Ende des Mittelalters werden, was gewiss beachtenswerth, nirgends Klagen über unzureichende Besoldung von Seiten des Lehrerstandes laut“. (Dalje sledi.)

Jernej Kopitar.

Kar je o Slovencih učil Kopitar, to pripoznava A. Mažuranić, to terdi Fr. Kurelac, to kaže M. Valjavec v živih vzgledih na pr.: „Narodne pripovjedke skupio u i oko Varaždina“ (1858. 8. str. 315); isto poterjuje dr. Miklošič, ki o teh in enacih zbirkah v „Slav. Bibliothek“ (II. str. 196. 170) piše: „Die vorstehenden zwölf chorvatisch-slovenischen Märchen sind aus einer grösseren Sammlung von Märchen entlehnt, welche Herr Mathias Valjavec in der Umgegend von Warasdin aufgezeichnet hat. Ihr Werth beruht a) auf ihrer Bedeutung für slavische Mythologie . . .; b) auf ihrer Bedeutung als Proben jener Abart des slovenischen, welche durch den Einfluss des serbischen und chorvatischen entstanden, in Provinzialcroatien gesprochen wird“ (S. 151 — 170; Volkslieder S. 303 — 307; cf. Izgledi slovenskega jezika na Ogerskem . . Letopis Slov. Matic. I. 1874 str. 102 — 155; I. 1877 str. 92 — 131; Slov. Glasnik; Pučke Novine itd. .). —

Da so stanovniki, ki so po omenjenih krajih nekdanj zvali se Slovenci, v istini Slovenci, to spričuje še dan danes kajkavščina — njihova domača govorica. — Hervatje štokavci te Slovence opisujejo za modre in dobre, ker so iz ljubezni do narodne vzajemnosti pustili svoje starodavno ime in narečje ter sprejeli njih književno štokavščino in ime hervatsko; s Kopitarjem vendar — „jure dolemus provincialem Croatiam, cujus caput est Zagrabia (Hesych. str. 62)!“ — In to — zakaj? — Ker so nje stanovniki od tedaj malo da ne do sedaj v nekakem nenaravnem stanu. — Doma kajkavci težko umevajo javno štokavščino ter z njo verlo napredovati ne morejo. Vsled tega je nastal preširen prepad med prostim ljudstvom in učenjaki hervatskimi. — „Jao si ga ovci, kój svoje runo bude težko!“ — To resnico poterjujejo tožbe hervatske, da naš „puk je neuk i siromašan“ (Obzor 1880), in celo do-brotvorne naprave, s kterimi se ponašajo, na pr. društvo sv. Jeronima, ktero si pri napol večem rodu in pri mnogo lepših podporah priméroma le malo in polagano vzmaguje. V tem smislu poprašuje Kurelac: „Kako

to, da u nas nauk nikako cvasti neće? — Nasproti pa mu je knjiga slovenska pri tolicih nepravilnostih in v tolikem siromaštvu pogodna i mila „ruža usred trnja“ (cf. Slovenska družba sv. Mohora). — Kje je temu iskati vzroka? Ondi, kjer ga je prerokoval Kopitar (cf. Dopisovanje njegovo kajkavskemu pisatelju Kristianoviču, po Kukuljeviču priobčeno v Arhivu I. 1875. XII. str. 53 — 56), in ž njim vred smem v tem oziru klicati vsakteremu hrovaškemu pisatelju blage volje: „Memento, quia populus es, et in populum revertere“ (Klein. Schrift. 163)! In kar sem pisal l. 1861 v gimnazijskem izveštju Ljubljanskem v sestavku: „Slovnice slovenskega jezika“ (str. 24), ponavljam še danes. Naj bi bil dr. Lj. Gaj v kajkavskem l. 1835 pričetem narečju napredoval (pravopis bi se bil vredil sam po sebi), lahko bi bili Slovenci in Hrvatje sedaj v književnosti vže zedinjeni, vsaj je vprav kajkavščina tisti most, po katerem le morejo Hrvatje čez Kolpo in Savo do Soče in Drave! A to resnico imajo sosedje naši bratje doslej vse premalo v čisljih. Prazno in brez vspeha je vse nasprotno učeno dokazovanje (cf. Vienac 1880); pogledjte le v nekdanje slovstvo in vsakdanje ljudsko (pučko) občevanje. Nas Slovence in Hrovate obrača na zedinjevanje i rod i dom i slovo i pismo i vera; Serbe pa odvraca od Hrvatov i pismo (Cirilica) i vera (pravoslavje)! To je čutil Kopitar, iskreno želeč, naj bi v pravopisji zedinili se na jugu vsi latinsko pišoči zapadni rodovi slovanski, in — kdor s tega stališča presoja njegovo dejanje in nehanje, priterjuje mu, ne sicer v zabavljivi obliki, vendar pa v stvari tudi po glasoviti borbi ilirski in posebej hrovaški. —

h) Osmo književna borba bila mu je novoslovenska. — Vže prvo njegovo slovstveno delo — slovnica l. 1808 — nastalo je vsled nekake borbe z Vodnikom, kterega je v listih do svojih prijateljev rad obiral, dasiravno se ž njim očitno ni prepiral. — Vživo zdelal je v njej ubozega patra Marka Pohlina (gl. Jezičn. XIV. 1876. str. 33). Jednako pri sercu mu je bil Jan. Nep. Primic (r. 1785, u. 1823), čegar gorečnost za slovenščine vzbujlo in povzdigo hvali na pr. l. 1812 v „Vaterländ. Bl.“ v spisku: „Windische Sprachkanzeln in Grätz*). .. besetzt in der Person des Herrn Lycealbibliotheks-Scriptors Johann Primic mit einem jungen hoffnungsvollen Professor, den eine Vorliebe und ein Enthusiasmus für seinen Gegenstand beseelt, wie er jedem Professor für sein Fach nicht nur zu verzeihen, sondern sogar zu wünschen ist“ (Klein. Schrift. 193 — 196). V sestavku „Slavische Sprache in Innerösterreich“ pa se nahaja (str. 211 — 228) razsodba, ktero je Kopitar priobčil l. 1813 v „Wien. allg. Literatztg.“ o knjigi: „Deutsch-

*) Gradec, Diminutiv von grad (die Burg), daher das helle a in Grätz, was man durch ä anzuzeigen sucht (Grätz), damit diese Baiern es nicht Groz (wie Voder, i hob's g'hobt) lesen.

slovenisches Lesebuch etc. Nemško-slovenske branja etc. Herausgegeben von Johann Nep. Primitz, öffentlichem Professor der slovenischen Sprache an dem Lyceo zu Grätz (1813. 146 S. 8).“ — Brusi mu v njej dokaj gorke, a vmes sproti popravlja napake ter kaže, kako se to ali uno dobro glasi in piše slovensko. V prikaz in poduk bodi to-le:

„Die Vodnik'schen und Jarnik'schen Gedichte ehrenvoll angenommen, muss Recensent bekennen, dass er oft mehrere Seiten lesen musste, bis er auf einen durchaus echt slovenischen Satz stiess. Durchgängiges germanisieren und Soloecismen aller Art characterisieren diese Schrift. Recensent will Beispiele geben, sowohl um sein Urtheil zu begründen, als um Herrn Primitz willkommene Berichtigungen (bei seiner sichtbaren Liebe zur Muttersprache traut er ihm wirklich so viel Selbstverläugnung zu) an die Hand zu geben, und endlich, um die Ehre seines unter dem Volke auf dem Lande noch in voller Reinheit blühenden, nur in Büchern durch ungeschickte Schriftsteller verunstalteten Dialekts zu retten (S. 213).“ Po teh treh razlogih mu našteva napake gledé na nemški ali nemškutarski spolnik, na osebne in svojivne zaimke, v kterih se slovenščina lepše vjema z latinščino, na dvojino; p.: nam, te zadnje vertne vrata reci ali piši prav po slovenski: zadnje vrata na vertu ali vrata zadej na vertu; nam. skoz te velke vrata rec. pri velkih (vélikih) vratih; der kleine Valentin, slov. Tinčik, Valentinčik, der kleine freundschaftliche Josef prijazni Jožik. — „Der Begriff klein liegt ja im slovenischen schon in dem Ausgange des Wortes čik, ič, eč, ek, wozu also noch mali oder gar te mali? — Selbst das Kopitar'sche (Grammatik Seite 215): Ktiro kravo si drajši prodal, to pisano al to černo? ist nicht im Geiste unseres Dialekts (popravlja si sam); unser Landmann sagt: Ktero kravo si drajši prodal, brezo al dimo?.. On bode bogat, kakor pes rogat.. On je zvít ko gerča. Slov. Bo bogat kakor pes rogat.. Zvít je ko gerča.. Ti mi naprej prideš s tvojim (svojim) življenjam kakor polž; der Stockslovene sagt: Tvoje življenje (življenje) ino pa polžje..

Nekaj o načrtu za priroduoslovje na srednjej stopnji (3., 4., 5. šolsko leto) ljudske šole.

0 neprodinosti (potapljalski zvon).

(Dalje.)

Učitelj položi knjigo na mizo in reče: G! položi na isto mesto, kjer je ta knjiga, drugo knjigo, a ne da bi prvo proč vzel! — G. Tega ne morem storiti. U. Na mesto knjige ne moremo druge položiti, ako ne vzamemo prve proč. Ponavljaj to ti in ti! — U. Vsedi se tje, kjer sedi L., T! — U. Na mesto, kjer sedi jeden učenec, se ne more vsesti